

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ: ПРОГРАМНІ ЗАСАДИ

У другій половині 1920-х рр. у політичній системі міжвоєнної Польщі з'явилася нова політична сила, яка стала найвпливовішою легальною партією на західноукраїнських землях і мала серйозний вплив на загальні контури політичного розвитку краю. Політична ситуація, що склалася у зв'язку зі зміною статусу Західної України, спричинила перегрупування сил в українському таборі та викликала консолідаційні тенденції в рамках Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО).

Ставлення до Польщі стало об'єднувачим фактором для політиків, які входили в різні групи Української народно-трудової партії (УНТП), Української партії національної роботи (УПНР), та національної групи Української парламентської репрезентації (УПР) під час утворення УНДО 11 липня 1925 р. Новостворена партія відмовилась визнавати легітимність анексії західноукраїнських земель Польщею і проголосила кінцевою метою своєї діяльності створення незалежної української держави на всіх українських землях.

Одним з найважливіших завдань УНДО на даному етапі було оформлення власної ідеологічної доктрини, політичної програми, тактики і стратегії дій. Його вирішення ускладнювалось тим, що у середині партії вирізнялося кілька угруповань, які були продовженням тих політичних течій, що утворили УНДО. Тому розв'язання складних політичних завдань представники цих угруповань бачили по-різному.

Націонал-демократи не були політично однорідними. В їх рядах можна було виділити чотири групи. Перша – національно-радикальне крило, що гуртувалося навколо газети «Новий час», його лідером був Д. Паліїв. Представники цього напрямку вважали УНДО легальною національною партією з радикальною тактикою боротьби за найвищий ідеал нації – державну незалежність. Друга група – націоналістичне крило, яке гуртувалося навколо журналу «Політика», його лідером був В. Бачинський, а представниками – В. Панейко, А. Говикович та ін. Це були прихильники «реальної» політики, які закликали головну увагу зосередити не на програмних цілях партії, а на задоволенні реальних економічних, культурних і політичних потреб українського народу. Їх програма передбачала досягнення польсько-українського порозуміння на основі національно-територіальної автономії західноукраїнських земель у складі Польщі. Радянофільська течія в УНДО – П. Евин, О. Марітчак, Г. Микитей, Л. Петрушевич та газета «Рада» – здобуття соборної української держави пов'язувала з розбудовою УСРР та об'єднанням навколо неї всіх українських земель. Четверта група – центристська, що зосереджувалась навколо газет «Діло» та «Свобода», лідером якої був Д. Левицький, представниками – В. Целевич, В. Мудрий та ін. Її прихильники стояли на соборницько-незалежницьких позиціях, відстоювали політику орієнтації на власні сили. У принципових питаннях центристи схилилися до радикалів, виступаючи проти автономістів та радянофілів. Тому одним з найважливіших завдань керівництва УНДО щодо консолідації як партії, так і всього національного табору, була розробка політичної програми націонал-демократів.

Остаточну редакцію програми було прийнято на Другому Народному з'їзді УНДО, який відбувся 19-20 листопада 1926 р. Вона відображала основні положення проекту програми, який був розглянутий на засіданні Народного комітету 13 травня 1926 р. і повторювала основні ідеї платформи, на якій утворилося УНДО. Програма складалася із трьох розділів: політичні справи, економічні, суспільні і культурні. У преамбулі наголошувалося, що УНДО «гуртує в своїх рядах всі верстви українського народу. Як національна партія підпорядковує воно інтересам нації інтереси поодиноких верств, станів й окремих земель».

Політичною метою партії проголошувалось «здобуття Соборної і Незалежної Демократичної Української Держави» та принцип політичного самовизначення українського народу на всіх етнічних землях. Програма УНДО не визнавала чужоземного панування на українських землях, а також міжнародних актів, що «сталися проти волі української нації і допустили до поділу живого організму українського народу та його території» між чужими державами. У програмі визначались основні засади функціонування майбутньої української держави. УНДО висловилося за суверенність прав українського народу та конституційно-парламентський устрій держави, відокремлення гілок влади. Проголошувались широкі демократичні та громадянські права: загальне, рівне, таємне виборче право до всіх органів влади; рівність усіх громадян перед законом; свобода віросповідання, вибору місця проживання, слова, преси, зборів, товариств і організацій, страйків; недоторканість особистості і місця проживання, право на приватну власність, таємницю листування, незалежність судочинства тощо.

У розділі, що стосувався економічних і соціальних питань, УНДО виступало не лише за політичне, але й за економічне та соціальне визволення українського народу. Захист інтересів українського селянства був пріоритетом соціальної політики УНДО. Партія проголошувала передання великої земельної власності малоземельним і безземельним селянам без викупу, проти колонізації українських земель польськими осадниками, за перехід промислових підприємств у власність держави та забезпечення робітникам належної участі у прибутках з праці, а також запровадження законодавства щодо забезпечення робітників від визиску. Велика увага приділялася піднесенню дрібного та середнього ремесла і промислу, торгівлі, а також поширенню кооперативного руху у всіх сферах господарського життя українського народу. Передбачалось створення Головної економічної ради, яка б координувала діяльність економічних установ краю – «Центросоюзу», «Маслосоюзу», «Сільського господаря» тощо.

В культурно-освітній сфері УНДО виступало за єдину, трудову, українську школу і безкоштовне навчання в ній, за національне і моральне дошкільне, шкільне і позашкільне виховання, за вільний доступ до навчання усіх дітей, незалежно від статі, соціального стану та віросповідання, а також за обов'язкову початкову освіту та державну допомогу малозабезпеченій частині молоді. Важливу роль у згуртуванні населення Західної України відіграла релігійна програма УНДО, яка обстоювала рівноправність усіх віросповідань і їх внутрішнє самоуправління. Крім того, партія приймала засади християнської моралі як основу духовного розвитку нації, та «обстоювала науку і права греко-католицької церкви в Галичині і православної на інших українських землях».

Загалом створення УНДО та прийняття партійної програми стали надзвичайно важливою подією українського громадського життя Західної України. У нових суспільно-політичних умовах, зумовлених повною окупацією західноукраїнських земель Польщею, УНДО випрацьовувало свою тактику та стратегію подальшої діяльності, спрямовану на захист національних інтересів західних українців.

Політична програма партії охоплювала всі сфери суспільного життя, адже вона поєднувала як національні, так і соціальні питання. Національно-державна політика ундовців була спрямована на побудову самостійної, соборної, незалежної української держави з конституційно-парламентською устроєм, а їх провідними політичними орієнтирами стали потреба зміни існуючої політичної системи та демократизація влади. Реалізацію політичних завдань партійні діячі нерозривно пов'язували із соціальним визволенням українського народу. Саме тому ундовці розробили досить ґрунтовну соціально-економічну програму, зорієнтовану, в першу чергу, на розв'язання земельного питання та розвиток кооперації. Програма УНДО у культурно-освітній сфері, всупереч утискам і переслідуванням польських властей, сприяла збереженню культурних традицій українського народу. У цілому, національно-державна програма УНДО, незважаючи на певні обмеження, сприяла збереженню державницьких традицій українського національного руху, підвищенню національної свідомості в умовах польського владного режиму.